

ditae sunt res domesticae, fere quotidie non aliquid subtrahant; ideoque spectata humana fragilitate non tam inviti sunt circa haec quoad substantiam, quam quoad modum. Ita *Laym.* l. 3. t. 4. p. 1. c. 1. n. 5. Dixi, *esculenta residua etc.* Si enim ancilla vel famulus auferret cibos integros, vel residuos pretiosos, quos dominus cupit asservari, vel si quotidie e cella acciperet vinum pretiosum, aut in loco, ubi vinum rarum et carum est, peccaret graviter, dum ad notabilem quantitatem perveniret; quia in his dominus etiam quoad substantiam rationabiliter est invitum. Denique si certa quantitas cibi ac potus pro singulis diebus porrigitur famulis, *perse loquendo*, famuli non peccant contra justitiam vendendo portionem residuam, vel quam sibi ipsis subtrahunt; quia sic non vendunt rem domini, utpote quae per traditionem spectat ad servos; peccant vero contra justitiam, vendendo portionem sibi determinatam, si nihilominus aliunde esculenta, et poculenta clam a domino surripiant, et consumant; sic enim consumunt vere rem alienam domino rationabiliter invitum. Si vero nihil subtrahant, et nihilominus vendant portionem sibi assignatam contra expressam prohibitionem domini, peccant saltem venialiter contra obedientiam domino debitam; hoc bene notetur etiam pro iis, qui degunt in hospitibus. R. *ad secundum.* Celerina non peccat dando residua esculenta ordinaria pauperibus vel indigentibus amicis, aut illis personis, quarum opera subinde in negotiis domesticis adjuvatur, quibus illa obeundis vix par est, quia neque in his dominus censetur rationabiliter invitum: imo praesumendum est, quod prudens dominus potius velit, ut residua et modica esculenta dentur pauperibus, quam ut ex negligenti incuria ancillarum pereant. Peccat vero ancilla graviter et tenetur ad restitutionem, si extraneis justo liberalius esculenta donet; gravius adhuc peccat, si illa aliis vendat, et pecuniam in usum suum convertat. Ita *Laym.* l. c., *Amicus de Just.* t. 38. n. 51. *Ratio primi* est, quia nulla rationabilis causa est, quod domini illis, quibus nullo titulo obstricti sunt, esculenta sua liberalius dispensari permittant: ergo merito et rationabiliter sunt invitum. *Ratio secundi:* quia debitum ancillae statutum est salarium, et neutiquam ullo pacto tacito contractum est cum ancilla, ut e rebus domini ditescat. Quid? quod dominus ejusmodi venditiones facile permittere nequeat, eo quod ancillae et famuli lucro inhiantes ex conniventia facile arriperent occasionem plurima vendendi cum ingenti damno dominorum. Ex hoc capite illae ancillae peccant graviter, quae netrici, sartori, aut sutori compensare solent mercedem ex poculentis et esculentis domini pro vestibus suis, vel calceis refectis, quae ad plures ordinarie florenos ascendit. Ita *Zetl.* l. c. n. IX. *Sed quid, si non possit restituere in aere?* R. Tenetur extraordinariam industriam adhibendo conari compensare damnum, quantum potest.

Juxta *Burghaber* cent. 3. cas. 92. famuli e bonis domini licite aliquid pauperibus largiuntur 1. in extrema necessitate; 2. de rebus sibi ad victum concessis, si paucioribus contenti laboribus suis adhuc commode possint fungi; 3. si detur modicum quid, non admodum frequenter; 4. quoties adest domini consensus, saltem interpretatus, scil. si videat, aut sciat dominus, et non contradicat; 5. si prudenter speretur ratihabitio domini; 6. si dominus non possit esse rationabiliter invitum, v. g. quia alias res male perirent. Si istae aliaeve justae conditiones desint, famulis non licet ex bonis domini dare eleemosynam; haec enim facienda est ex bonis propriis, non alienis, quia injustitia non est committenda, ut charitati subvenias, ut ait *S. August.*

§. III. *De variis titulis restitutionis.*

CASUS VI.

Cajetanus emit, et possidet bona fide praedium rusticum ex domo, agris, et vineis constans: domum ruinosam pro commoditate sua immutat; agros hucusque steriles, et vineas pinguiores facit, et copiosos inde fert fructus. Idem frumenta a *Callixto* emit, et alio deportat, ubi majori pretio ea vendit: postea certo experitur praedium illud de jure pertinere ad *Carophorum*, frumenta vero ad *Clarentium*, a quo fuerant furto ablata.

812. Q. I. Ad quam restitutionem teneatur possessor bona fidei. R. Talis possessor postquam certo cognoscit, rem, quam hactenus possedit, esse alienam, tenetur eam restituere, si adhuc extet; si vero eam bona fide consumpsit, destruxit, vel alienavit, et postea experiatur eam fuisse alienam, non tenetur restituere, praeter id, in quo ratione rei alienae factus est ditior, nisi quoad hoc legitime praescripserit. Dixi primo, postquam certo cognovit: si enim rem ulterius detineat, postquam certo cognovit eam esse alienam, tunc incipit esse possessor malae fidei, quia ulterior detentio (ex supposito quod sit occasio restituendi) aequivalet in justae acceptioni; ideoque si interim res pereat, etiam citra culpam, tenetur ad restitutionem, quia censetur esse in mora culpabili, ut ait *Lessius de Just.* l. 2. c. 14. dub. 1. n. 2. Dixi secundo, si vero eam bona fide consumpsit etc.; quia non tenetur restituere ex injusta acceptione (supponit enim possessio bona fidei), neque ex re accepta, quia supponit, eam nec in se, nec in aliquo ejus effectu habere, nec potest assignari alius titulus; ergo. *Confirm.* ex l. item veniunt. 20. §. praeter haec. ff. de haereditatis petitione. Dixi tertio, praeterquam id etc., quia id, in quo factus est ditior, succedit quoad valorem et effectum rei acceptae: ergo res accepta hac ratione merito dicenda est extare apud possessorem bona fidei in aequivalenti: si enim rem bona fide acceptam non habuisset, modo haberet minus ex suis bonis, quam habet (hoc est fieri locupletiorem ex re aliena): ergo cum rem ipsam non possit restituere, aequum est ut restituant id, quod in locum rei successit, et ex quo factus est ratione rei acceptae locupletior.

Q. II. An bona fidei possessor teneatur restituere fructus ex re aliena perceptos. Ante resp.

813. Nota. Fructus alii dicuntur *naturales*, qui ex ipsa rei substantia sine ulla fere, vel modica hominis industria proveniunt, ut gramina, fructus arborum, foetus animalium etc. Alii *industriales*, qui non proveniunt ex ipsa rei natura, sed potissimum ex industria hominis re illa utentis tanquam instrumento, qualia sunt lucra ex negotiatione pecuniae, quae de se est res sterilis, item ex frumento etc. Alii *mixti*, qui quidem ex ipsa rei substantia proveniunt, non tamen sine notabili industria hominis, segetes, uvae, caseus, butyrum etc. Hisce praenotatis.

814. R. Possessor b. f. tenetur fructus *naturales* et *mixtos* ex re aliena perceptos restituere, si adhuc extent, vel quatenus inde factus est locupletior, nisi legitime praescripserit, scil. expleto triennio circa bona mobilia: fructus autem *industriales* non tenetur restituere. Ita *Laym.* l. 3. t. 2. c. 3. et comm. *Ratio primi* est, tum quia quaevis res fructifera domino suo fructificat, apud quemcumque illa existat; tum quia tales fructus sunt adhuc aliquid illius rei: ergo. *Confirm.* ex l. 22. c. de rei vindic. *Certum est malae fidei possessores omnes fructus cum ipsa re solere praestare; bona fidei vero extantes.* NB. Potest tamen inde subtrahere expensas non tan-

tum *necessarias et utiles* (scil. sine quibus res vel periisset, vel deterior saltem redditum fuisse, vel fructus in tanta copia, et bonitate non protulisset) imo etiam *voluntarias*, vel *voluptuarias*, ad aestimationem laboris; tum quia potest se omnino servare indemnum; tum quia ex re accepta non plus restituendum est domino, quam in quantum is passus est damnum: expensae autem et pretium laboris non spectant ad damnum proximi: ergo. Dixi, nisi legitime praescriperit: praescribuntur enim fructus more aliarum rerum mobilium spatio triennii. *Laym.* l. c. *Ratio* secundi est, quia fructus mere industriales non sunt fructus rei, sed propriae industriae lucra: ergo sicut quilibet est dominus propriae industriae, ita et lucri, quod inde enascitur.

815. Ex his *resolves* casum propositum. Cajetanus tenetur restituere Carpophoro praedium una cum fructibus adhuc extantibus, subtractis expensis, et pretio laboris, Clarentio vero frumentum ejusdem generis et qualitatis, non vero lucrum alibi inde reportatum ex propria industria. *Laym.* l. c. n. 3.

816. Q. III. Ad quid teneatur possessor *dubiae fidei*. R. Tenetur inquirere serio, an res sit aliena, vel propria. Si morali diligentia adhibita maneat dubium, potest licite rem retinere vel distrahere practice se resolvendo, quod melior sit conditio possidentis: si velit eam vendere, moneat emptorem de periculo rei, ne is fraudem et damnum patiatur. Qui obortu dubio negligit inquirere in veritatem, et postea comperit dominum rei a se possessae esse Cajum, tenetur Cajo restituere non solum rem illam, sed etiam fructus consumptos vel alienatos ab eo tempore, quo neglexit inquisitionem; quia voluntarie hanc omittens, ad quam ex justitia tenetur, rem non amplius bona, sed mala fide, et contra conscientiam possidere coepit: ergo peccat contra justitiam, et tenetur reparare damna, quae Cajus patitur ex ejus negligentia. *Lessius* l. 2. de *Just.* c. 14.

817. Q. IV. Ad quam restitutionem obligetur possessor *mala fidei*. R. Talis tenetur restituere ipsam rem alienam, si extet; alias non satisfit juri, quod dominus habet ad rem injuste sibi ablata. Censem tamen Diana, quod tum sufficiat restituere valorem rei, si restitutio rei formaliter extantis sine manifestatione criminis, aut alio gravi damno fieri non possit.

818. 2. Si res aliena apud iniquum possessorem pereat casu fortuito, v. g. incendio, incurso hostium, quo similiter periisset apud ipsum dominum, ad nihil tenetur, secus, si res apud dominum non fuisset peritura, vel si quidem periisset apud dominum, sed per injuriam, tunc manet obligatio restitucionis. Sic Titius tenetur restituere horologium injuste ablatum, etiamsi sciat, quod fur Cajus idem horologium surripuisset, nisi ipse jam abstulisset; quia sicut Titius Caji furtum praevenit, ita et praevenit obligationem restituendi. *Laym.* l. c. n. 2. Juxta *eundem*, si iniquus possessor rem alteri donaverit, absumpserit, perdidit cum, aut sine culpa, vel si eam vendiderit cum, aut sine lucro, vel damno, tenetur restituere ejus valorem, etiamsi res quocumque casu apud dominum periisset; quia simpliciter fecit, ut res non amplius existat.

819. 3. Iniquus possessor ordinarie debet restituere lucrum cessans, ac damnum emergens, si dominus, e. g. pecunia, vel instrumento probabiliter lucraturus, aut negotiaturus fuisse, nisi per injuriam res sua fuisse ablata. Item tenetur restituere rei meliorationem tum intrinsecam, tum extrinsecam: h. e. si res aliena, dum injuste detinetur, in substantia crescat, ac melioretur intrinsece, v. g. si ex vitulo fiat vacca, aut si pretium rei creverit, v. g. medimus frumentum eo tempore, quo fur illud abstulit, constiterit 6. flor. tempore consumptionis autem 9. flor., debet solvere 9. flor.,

quia domino accrescit pretium rei; ergo debet ei illud restitui. Si vero prius valuerit. 9. flor. et iterum 6. tempore consumptionis, ad sex obligatur, nisi dominus ante vendidisset, quando constabat 9. flor. Ita *Navarr.* hic n. 17. Juxta *Laym.* l. c. n. 6. variante valore rei intra tempus ablationis, et consumptionis satisfacit iniquus possessor, si rem ejusdem generis et bonitatis restituat, vel ejus pretium juxta taxam temporis, quo restituitur. Vide haec fuse apud *La Croix* l. 3. p. 2. n. 230.

820. 4. Tenetur compensare rei deteriorationem, v. g. si bos pinguis tempore injustae detentionis factus si macilentus.

821. 5. Debet restituere omnes fructus perceptos tum naturales, tum mixtos, quantum hi respondent naturae, etiamsi consumpti sint, nec ipse inde factus sit dicitur; quia res fructificat domino. Tenetur etiam restituere fructus percipiendos, h. e. quos ipse quidem non percepit ex propria negligentia, potuisset autem percipere, et dominus perceperet, nisi res sua ablatum fuisse. *Ratio* est, quia dominus sic ex injurya iniqui possessoris patitur damnum, cessante lucro quoad fructus, quos percepturus erat: ergo iniquus possessor debet illud reparare, etsi intulerit sine proprio commodo. Ita *Sanch.* l. 2. in *Decal.* c. 23. n. 119. Secus si constet, quod neque dominus eos receperet ex re sua secum habita. *Sanch.* ibid. n. 118. *Ratio* est, quia dominus quoad fructus, quos neque iniquus possessor, neque ipse erat percepturus, nullum patitur damnum; ergo nec oritur obligatio restitucionis. Iniquus possessor restituendo fructus praedictos licite deducit expensas, quae etiam a domino fieri debuissent; his enim subductis is non patitur damnum.

Denique iniquus possessor non tenetur restituere fructus mere industriales, quia non sunt fructus rei, sed propriae industriae.

CASUS VII.

Conon creditur acceptae solutionis oblitus, Claudium debitorem suum ad judicem vocat, qui cum non posset probare factam solutionem, a judice condemnatur ad denuo solvendum. Post paucos dies Conon in tabulis accepti certo rescit a Claudio factam fuisse solutionem.

822. Q. An Conon resciens factam esse solutionem, teneatur in conscientia pecuniam secundo datam restituere. R. Probabilius tenetur in conscientia. Ita *Sylvest.* V. *Sententia* n. 11., *Sotus*, *Adrianus* quodlib. 6. a. 1., *Azor* p. 3. c. 16. q. 3., *Molina* tr. 2. de *contract.* d. 568. et 861. *Prob.* 1. *Sententia* judicis fundata in *praeumptione falsa*, nihil prodest conscientiae scientis illam esse falsam: nam *sententia* judicis fundatur in *praeumptione justitiae*, et meritorum cause ejus, pro quo est pronuntiatum: atqui *sententia* in nostro casu non fundatur in *praeumptione justitiae*, sed falsa, quod *Claudius* non solverit: ergo. 2. Quod iura faveant expresse huic resolutioni arguitur ex l. si *mater* 11. princ. ff. de except. rei judic. ubi mater post *sententiae* in rem judicatam transitum ad denuo agendum admittitur. Item ex c. *significantibus* 2. de *purgat.* vulg. *Innocentius III.* ei, qui furti in judicio condemnatus fuit, innocentia illius post transitum *sententiae* in rem judicatam comperta, praecepit omnia restituiri, quae *praetextu* illius criminis ab eo fuerant ablata. 3. Quando obligatio aliqua jure naturae certa est, et deobligatio jure positivo facta est dubia, standum est juri naturae; sed obligatio Cononis restituendi secundum solutionem acceptam jure naturae certa est; natura enim aequum est, neminem cum alterius detimento fieri locupletiorem (ex l. 14. ff. de *conduct.* indeb.); deobligatio vero jure positivo facta, est dubia, ut patet ex diversitate AA. ergo.

Neque dicas cum oppositae sententiae patronis, scil. *Hostiensi*, *Gonzal.*, *Rosella*, *Wiestner* et aliis: Praescriptio transfert dominium: ergo etiam sententia judicis. Nam R. quod praescriptio absolute transferat dominium, sententia autem judicis tantum respective ad merita causae, quae si rescantur fuisse falsa, etiam revocatur sententia: praescriptio autem legitima, bona fide facta, continuata et legitime completa ex clarissimis verbis LL. *dominium*, et *plenissimam securitatem* tribuit: ergo.

Nec secundo incertitudo dominii pro sententia judicis quidquam probat, sicut in praescriptione; nam creditor certus est, errore detecto, factam sibi esse primam solutionem; ergo dominium non manet incertum, nisi certis annis esset creditor in bona fide; tunc enim completo tempore per praescriptionem fieret dominus etiam secundae solutionis.

§. IV. *Resolutiones de restitutione ex cooperatione ad damnum alterius.*

823. I. *Mandans*. *Castor praetor furtivus pastori saepe expresse tum verbis, tum scripto mandat, ut singulis mensibus unam alteramve ovem e grege occidat, sibique medium saltem partem transmittat, et incuset lupos, ac luem grassantem*. Alias implicite mandat furtum, dicens famulis suis: *Placeret mihi, si quis Carolo vicino nostro hoc damnum inferret etc. quisquis hoc fecerit, a me insigne donum obtinebit: quibus permovetur Clodulphus, et damnum infert vicino.* Resol. Furtivus hic praetor tenetur tum restituere pretium pro ablatis ovibus, tum compensare damnum illatum (in solidum juxta n. 829. et 830.); quia causa efficax damni tenetur ad ejus compensationem: atqui Castor mandando fuit causa efficax furti, et damni: ergo. Vide propos. 39. ab *Innoc. XI.* damn.

824. *Adverte primo*: Mandans, si ante executionem mandatum serio revocet, idque innotescat mandatario, non tenetur ad restitutionem, si mandatarius nulla habita ratione revocationis mandatum exequatur; quia mandatum sic non influit in damnum proximi, utpote quod per revocationem censetur desinere; ergo etsi damnum sequatur, non tamen sequitur vi mandati, sed ex mandatarii malitia. Secus, si revocatio non innotescat; tunc enim damnum adhuc sequitur vi mandati. *Bonac. de rest. d. 1. q. 3. p. 6.*, *Less. et comm.*

Secundo: Si filius nomine patris, vel servus nomine heri *nescientis* damnum intulit, quod postea pater vel herus ratum habet, peccat quidem uterque approbando malum, sed non tenetur ad restitutionem: quia talis ratificatio non est causa damni, sed illud jam supponit esse illatum. *Filiu. tr. 32. c. 3. n. 55.*, *Laym. Less. et alii*. Nec obstat reg. Jur. 10. n. 6. *ratificationem retrotrahi, et mandato non est dubium aequiparari*; loquitur enim haec regula de contractibus, qui nomine alterius nescientis celebrati solent confirmari per subsequentem ratificationem; item de poenis, quae in foro externo infliguntur illi, qui delictum suo nomine patratum ratum habet, ut ait *Babenst. t. 7. d. 4. a. 4. n. 15.*

825. II. *Consulens*. *Cajetanus imprimis consilio simplici, h. e. rogando, monendo, promittendo, deinde etiam consilio vestito, h. e. animando per varia motiva, docendo modum artificiose auferendi, persuadet Claudium mercatoris famulum, ut auferat e taberna herbam thee, saccharum, item pro culina sua piper, flores nucis myristicae, et alia aromata. Claudius humilitate consiliarii motus omnigena aromata auferat.*

Resolutio. Cajetanus tenetur restituere ablata, et quidem in solidum juxta n. 829. et 830. quia consulendo et persuadendo fuit vera et efficax causa damni. *Excipe 1.* nisi ante illatum damnum consilium suum revocaverit, et rationes, per quas movit Claudium ad inferendum damnum, con-

trariis rationibus efficaciter eliserit. *Excipe 2.* Si quis consilium bona fide dederit ad negotium aliquod felicius et utilius curandum, nihilominus grave damnum ex consilio patiatur utens consilio; consiliarius non tenetur ad restitutionem; secus si datum sit consilium mala fide, dolo, vel fraude. Patet ex reg. 62. Juris in 6. *Nullus ex consilio, dummodo fraudolentum non sit, obligatur*. Vide dicta n. 683. sub fin.

826. III. *Consentiens*, scil. qui suo suffragio, voto, vel sententia alium movet, aut determinat ad illationem damni, v. g. si consiliarius subscribat tributo injusto, neicum tamen plene decreto, vel electioni iniquae neicum sufficienter conclusae, tenetur ad compensanda damna, quia hic consensus est causa efficax damni. Qui postremus fert suffragium vel subscribit sententiae iniquae, postquam sufficiens suffragiorum numerus jam adest, probabiliter non tenetur ad reparandum damnum, etsi peccet graviter consentiendo in rem injustam; quia ultimum hoc suffragium non est causa efficax damni, sed ratificatio tantum damni per sufficientia suffragia jam illati; ergo non causat, sed supponit illud. Ita *Lessius de Just. l. 2. c. 13. dub. 3. n. 23.*, *Laym. l. 3. t. 2. c. 5. n. 6.* ubi addit, si hic postremus sperare possit prudenter, alios ex contradictione vel negatione suffragii ultimi revocaturos iniquam sententiam, tum eum teneri ad damnum securum, nisi contradicat: quia ex officio obligatur ad id praestandum. Secus, si contradicendo nihil esset profecturus.

827. IV. *Palpo*; qui laudando, adulando, imo etiam exprobrando inducit alium ad inferendum damnum, tenetur ad reparationem, si fuerit causa efficax, ita ut alter sine hac palpatione non intulisset damnum. *Laym. loc. cit.* Laudans vero post illatum damnum, peccat quidem; restituere tamen non tenetur, quia damnum jam praecessit.

828. V. *Qui dat recursum*, tenetur ad restitutionem, si damnificatori facultatem, patrocinium, refugium, aut securitatem positive praestat, illum recipiendo, defendendo, protegendo, res furis custodiendo, abscondendo, ita ut per haec animetur vel ad inferendum damnum, vel ad illatum non reparandum, vel ad furta continuanda. De his furum patronis c. 1. *Causa XIV.* q. 6. Sic habetur ex *S. August.* *Illud vero fidentissime dixerim, eum qui pro homine ad hoc intervenit, ne male lata restituat, et qui ad se confugientem (quantum honeste potest) ad restituendum non compellit, socium esse fraudis et criminis*. Huc pertinent illi caupones, qui filios contra voluntatem parentum recipiunt, ut pecuniam, quam sciunt furto ablatam esse, potu, lusu etc. consumant. Item advocati, qui causis manifeste inquis patrocinantur. *Excusatur primo* a restitutione, qui furem post furtum commissum fugientem recipit et abscondit, ne incidat in manus lictorum, NB. dummodo non praebat ei spem refugii in posterum; sic enim recipiens non potest dici moraliter influere in damnum, quia furem non recipit ut furem, sed quatenus homo miser, vel amicus, vel consanguineus est. Vide *Josephum Vogler de restit. in Gen. q. 19. n. 308.*, *Less.*, *Lug.*, *Tamb.* *Excusatur secundo* a restitutione advlacatus, qui in judicio defendit furem in iis, in quibus ipse fur se potest jure defendere, scil. quando factum est occultum, non sufficienter probatum in judicio, quando injuste vexatur non servato ordine juris etc. *Tamb. l. 8. in Decal. t. 4. c. 2. §. 4.* *Excusatur tertio*, qui ex metu recipit furem, ut contingit iis, qui solitaria in villa habitant, et obruuntur a furibus minitantibus mortem, incendium etc. nisi recipientur.

829. VI. *Participans*. Hic non intelligitur is qui simul proxime cum altero damnum infert, v. g. cum fure furatur, vel praedae partem accipit: talis enim proprie dicendus est concusa principalis; is vero hic intelligitur

nomine participantis, qui iniquae actionis fit consors praebendo auxilium in ordine ad executionem, sive ad actualem illationem damni, v. g. qui furem comitatur praesidii causa, explorat aditum, applicat, vel tenet scalas, per quas fur ascendit, vel ministrat necessaria ad damnum inferendum. Sic participans tenetur ad restitutionem, quia talis formaliter et efficaciter influit in damnum, quoties uno ex dictis modis cooperatur. De his Psal. 49. *Si videbas furem, currebas cum eo: addit. S. Aug. Si non currebas, concurrebas.*

830. *Excusatur primo* famulus, qui jussu heri numerat pecunias usurarias; hic enim tantum materialiter, non efficaciter ad damnum cooperari videtur, et secluso tali auxilio herus ipse numeraret. *Laym. I. 3. t. 2. c. 5. n. 6.* *Excusatur secundo* qui gravi metu compulsus participat in damnificatione injusta, dummodo id, quod praestat, non sit per se malum, v. g. si rusticus cogatur injustas militum praedas vehere, pecora furto ablata abducere etc. *Filliuc. t. 32. c. 3. n. 68.* Quia ejusmodi actiones per se non sunt malae: ergo accedente gravi metu inculpabiliter fiunt a coacto.

831. VII. *De cooperantibus negative sufficiunt ea,* quae dicta sunt n. 775. et 776. ex quibus *resolves* sequentia. *Primo:* Si famulus advertat alium famulum, vel domesticum furari ex rebus domini, et taceat, non tenetur restituere, nisi custodia rei specialiter ei esset commissa; si vero extraneus furetur, probabiliter tenetur ad restitutionem, si taceat. Ita *La Croix* I. 3. p. 2. n. 46. cum *Ilsung*, *Lugo contra Rebell.* et *Bonac.* Eoquod ex communi persuasione, et quasi jure gentium famulo commissae sunt res domini sui contra injurias externorum, domesticis vero invigilare tenetur ipse dominus. *Secundo:* Inter cooperantes negative restitutioni maxime obnoxii sunt Princeps, magistratus, bellidux, si ex culpa gravi non impediunt furta, homicidia, spolia injusta etc. consiliarius non impediens iniquam constitutionem, canonicus non impediens notorie injustam electionem, tutor non impediens damna pupillorum. *Tertio:* Custodes pecorum, vinearum, stagnorum, sylvarum etc. probabiliter non tenetur restituere poenas, quas domini accepissent ex delationibus lignantium etc., tenetur tamen compensare damna enata ex omessa delatione eorum, qui caedunt ligna, venantur contra prohibitionem etc. *Ratio* utriusque est, quia eorum officium non est, locupletare dominos ex lucro poenarum, sed tantum conservare res sibi commissas: ergo ex justitia et officio quidem tenetur deferre damnificatores, quia ad hoc sunt conducti, non autem ad restitutionem poenarum ex omissione delationis ortarum. *La Croix* I. c. num. 48. cum *Lugone*. Addit tamen *Babenst.* I. c. num. 51. quod damnum debeat esse magni momenti, et dominus de eo rationabiliter invitus; ideoque non tenetur deferre pauperes, qui ex urgente necessitate ligna moderate in sylva communi colligunt; hoc enim praesumpta domini voluntas, ac consuetudo videtur permittere. Eodem modo loquere de gabellarum praefectis.

Q. I. An singuli cooperantes teneantur in solidum?

832. Ante R. *adverte 1.* Alii cooperantes concurrunt *principaliter* ad damnum, uti mandans et executor, ex quibus mandans in genere moris, executor in genere physico est causa principalis. Alii *secundario* et minus *principaliter* concurrunt, ut consentiens, palpo, mutus etc.

833. *Adverte 2.* Non quaeritur, an singuli cooperantes teneantur in solidum *absolute*, h. e. an singuli obligentur ad compensandum totum damnum: patet enim, quod talis obligatio singulis non incumbat, quia alias laeso saepe deberet decuplo plus restitui, quam amiserit. Quaeritur autem, an vel *absolute*, vel *conditionate* singuli teneantur in solidum, h. e. an quis

in particulari debeat compensare totum damnum in defectu aliorum, sive si alii cooperantes non restituant.

834. *R. primo:* Si plures absque conspiratione et consensu, sed tantum casu concurrant ad damnum inferendum, singuli non tenentur in solidum, sed tantum id quilibet debet restituere, quod ipsem abstulit, vel resarcire damnum, quod intulit per se. *Ratio* est, quia hoc casu non est causa influens in totum damnum, sed solum in partem ejus. *Laym. I. c. c. 6. n. 1.*

835. *R. secundo:* Tunc singuli mutuo suffragio, consilio, consensu, cooperatione idem damnum inferentes, aut ad inferendum se mutuo juvantes, tenentur ad restitutionem in solidum. 1. *Si quilibet ita influat, ut cuiusvis influxus se solo sufficiat ad totum damnum,* v. g. si quilibet vulnus lethale infligit; item si plures consulentes suggerant motivum plene inducens ad damnum inferendum, vel si plures admoveant ignem ad domum incendendam etc.

836. Aut 2. *Si influxus singulorum non sit quidem se solo sufficiens ad totum damnum;* est tamen causa necessaria, ita ut sine eo damnum non fieret, v. g. si 6 vel 7 vota sint necessaria ad iniquum tributum, ad condemnandum innocentem, vel si tres auferant cistam, quam duo auferre non potuissent, vel si quatuor latrones spolient viatorem, quem tres spoliare non valuerint. *Ratio* est, quia obligatio restitutionis sequitur causalitatem damni: atqui in dictis casibus singuli movendo, vel concurrendo ad totum damnum aequivalent moraliter causis totalibus; singuli enim potuissent, et debuissent impedire damnum non dando suum concursum, vel auxilium: ergo singuli tenentur in solidum.

837. Econtra si singuli non moveant alios, nec cuiuslibet influxus se solo esset sufficiens ad totum damnum, neque necessarius, v. g. si milites inique devastent urbem, plures studiosi diripiant vineam (ex supposito quod mutuis consiliis, et conspiratione non intenderint totum damnum) probabiliter singuli non tenentur ad totum damnum, sed tantum ad partem, quam quilibet abstulit, quamvis mutua praesentia se quodammodo animent. *Ratio* est, tum quia singulorum concursus non est sufficiens se solo ad inferendum totum damnum, tum quia totum damnum absque hoc singulari a reliquis illatum fuisset. *Confirm.* Tota ratio obligationis est causalitas, et influxus in damnum: ergo non debet esse major obligatio, quam sit influxus: ergo cum hi partialiter solum influant in damnum, solum partialiter obligantur. Ita *Lugo* t. 1. d. 19. sect. 1. a. n. 89., *Platelius* hic n. 747., *Sporer* tr. 4. c. 3. sect. 1. n. 68. hanc vocat communissimam sententiam contra *Molina*, *Covarr.* et alios.

838. Q. II. Quo ordine teneantur ad restitutionem cooperantes ad idem damnum. *R. primo:* In damnificatione *lucrativa*, ut in furto: *primo* debet is restituere, apud quem res ablata existit vel in se, vel in aequivalenti, ex qua nimis factus est ditior, vel a quo mala fide est consumpta. *Ratio* est, quia titulus rei acceptae praecedet titulum injustae acceptationis, ut ait *Platelius* hic n. 748. *Confirm.* Aequum est, ut is, qui lucrum pree aliis ex re habuit, etiam prius sentiat onus restitutionis. *Secundo* loco tenetur mandans et alii, ut mox dicetur.

R. secundo: In actione pure damnificativa, qualis est combustio domus, si plures *aequaliter* concurrerint, aequaliter debent restituere, quilibet suam partem, et in defectu aliorum totum; *si inaequaliter*, obligatur *primo* mandans, vel qui fraude, vi, minis, aut precibus alium inducit ad damnificandum. *Ratio* est, quia hic moraliter est causa principalis illati damni, qui suo nomine vult illud fieri, mandatarius autem vel executor est

causa tantum instrumentalis, caeteri cooperantes sunt quasi adminicula. Quod si nemo mandarit, vel si mandans non restituerit, praeceteris tenetur executor; eoque hic sit causa principalis respectu reliquorum cooperantium, utpote qui suam cooperationem subordinant arbitrio executoris. Tertio loco, vel his deficientibus tenentur caeteri cooperantes positive, ut consulsens, consentiens etc. Post hos, cooperantes negative, idque probabiliter sine ordine *Laym.* l. 3. t. 2. c. 6. et *Comm.*

CASUS.

Cantius vendit Carpophoro sex plausta vini ea lege, ut solvat intra duos menses. Cantius credens hanc pecuniam sibi certo tempore praefixo tradendam, alium contractum init cum Cajo, cuius solutionem non potest praestare ob moram Carpophori, unde damnum ingens Cantius patitur obcessans lucrum.

839. Q. An Carpophorus teneatur reparare damnum ortum ex mora solutionis. R. Negative: quia Carpophorus *Cantium* nullo modo incitavit ad ineundum contractum cum Cajo: ergo nec potest dici causa cessantis lucri, quod alias Caju ex novo contractu percepisset. Ita *Pontas V.* restitutio casu 2. qui hanc resolutionem confirmat ex l. *venditor* fin. ff. de peric. et commodo rei vend. ubi ita: *Venditori, si emptor in pretio solvendo moram fecerit, usuras dumtaxat praestabit, non omne omnino quod venditor, mora non facta, consequi potuit; veluti si negotiator fuit, et pretio soluto ex mercibus plus quam ex usuris, quaerere potuit.*

840. Pro plurimis aliis casibus resolvendis, ac primo quidem de bonis in bello ablatis observa. *Bona immobilia justo bello capta fiunt Principis, vel Reipublicae bellum gerentis, nisi sint talia, quae ab hostibus iterum eripiuntur; tunc enim priori domino sunt restituenda, ut arguitur ex l. 20. §. 1. ff. de capt. et postlim.* *Bona vero mobilia justo bello capta fiunt capientium.* Secus est de captis in bello injusto, in quo hujusmodi bona *probabiliter* non fiunt capientium, sed dominis sunt restituenda, adeoque per se loquendo, nec juste possunt vendi, nec emi. Ratio est, quia cum bellum sit injustum, quod dominium non transfert, etiam acceptio est injusta. Ita docet *S. Thomas* 2. 2. q. 66. a. 8. ad 1. *Si illi, qui depraedantur hostes, habeant bellum justum, ea quae per violentiam in bello acquirunt, eorum efficiuntur, et hoc non habet rationem rapinae, unde nec ad restitucionem tenentur...* *Si vero illi, qui praedam accipiunt, habeant bellum injustum, rapinam committunt, et ad restitucionem tenentur.* Si quaeras, an bona bello injusto capta ab hostibus, iisque rursus justo bello erepta antiquis dominis sint restituenda, an fiant rursus capientium? Respondet *Molina* sub distinctione: scil. jure naturae talia bona esse quidem restituenda prioribus dominis, non autem jure Caesareo juxta L. si quid bello. 28. ff. de capt. et postlim., si tamen hostis ea ad loca tuta deportaverit, imo juxta *Hurtad.* si ea hostis saltem una nocte possederit. Vide *Tannerum* tom. 3. d. 2. q. 6. Porro juxta *Molinam* dictum privilegium jure Caesareo conceditur solummodo militibus ejusmodi bona hosti eripientibus, non autem aliis, qui ea ab hostibus furto, aut donatione recuperarunt. Nec se extendit ad homines captos, nec ad bona Ecclesiae, et Ecclesiasticorum, quae propterea non fiunt rursus capientium.

841. Q. I. An miles particularis, qui in bello injusto cum reliquo exercitu urbem depraedatus est, tantum obligetur ad damnum, quod ipse per se intulit. R. *Probabiliter affirmative*, quia de unoquoque milite in particulari verissimum est dicere, quod sine ejus concursu adhuc a reliquo exercitu totum damnum fuisset illatum: ergo miles particularis non tenetur

ad totum damnum compensandum, sed solum ad partem ratam. *Confirmatio*: Ablatio unius militis non erat ex se sola sufficiens ad totum damnum inferendum: ergo etiam hic ad talem restitucionem tenetur, quae simul cum aliis sit sufficiens. Ita *Navarr.* c. 17. n. 20., *Pet. Navarrus* l. 3. de restit. c. 4. n. 13. *Sporer* vocat communem, contra *Molina*, *Sotum*, *Covarr.* et alios, quos citat *Laym.*

842. Q. II. An miles particularis, qui cum aliquot commilitonibus domum inique expoliat, teneatur ad restitucionem in solidum. R. *Affirmative*, ex supposito, quod quilibet horum mutuo consilio, comitatu et adjutorio sit causa damni illati. Ratio est, quia obligatio restitutio sequitur causalitatem damni; atqui in tali casu singulae causae partiales aequivalent totalibus: licet enim singulae non ponant totum effectum physice, moraliter tamen censentur ponere totum, quatenus singulae possent totum effectum impedire, si subtraherent suum concursum, auxilium, vel adhortationem; nullus enim illorum militum accederet ad damnum inferendum, nisi fretus alterius ope, nec praevalerent singuli damnum inferre, nisi comitati accederent. *Confirmat Sporer* hoc exemplo: Duo pondus grave surripunt, quod unus solus, nec ferre, nec surripere posset. Singuli sunt causae partiales, et tamen singuli tenentur in solidum, quia quilibet est causa, ut totum fiat; in cujuslibet enim voluntate, ac potestate fuit, ut nihil fieret, si se subtraxisset; ergo a pari.

843. E contrario si miles sine communi consilio et adjutorio aliorum vineam aut hortum ingrediatur, et fructus surripiat, tantum pro rata sua tenetur restituere, licet plures alii ingrediantur et damnum gravius inferant; quia hic miles nullo modo concurrit ad damnum, quod alii inferunt. *Si dicas*: hic miles aliis praebuit occasionem sequendi; respondet *Molina*, quod sola occasio comparatione alicuius effectus propterea non possit dici causa talis effectus.

844. Q. III. An miles peccet graviter, et in conscientia teneatur ad restitucionem, qui in hybernis verbera, et alia incommoda minitando extorquet a patrefamilias pecuniam. R. *Affirm.* quia talis patrifamilias gravem injuriam cum gravi damno infert. *Nec dicas* cum adversariis, primo: metus injuste incussus tantum est levis; ergo non infertur gravis injuria. R. Metus absolute est gravis, quando mala atrocia, aut ipsa mors intentatur: atqui hoc factum est in casu; ergo. Deinde T. antec. N. cons. quia juxta comm. DD., ut ait *Laym.* l. 3. t. 4. c. 6. n. 4., *Quae metu levi directe, et injuste extorta sunt, aeque in foro conscientiae, et secundum legem naturae obnoxia sunt restitutioni, ac extorta metu gravi.* Neque dicas secundo: patrefamilias in casu potest censeri donasse pecuniam. Respondet *Molina*, *Vasq.*, *Dicastillo* l. 2. t. 4. dub. 3. ad liberalem donationem requiri plenam, et liberam voluntatem, ut transferatur dominium: atqui in casu voluntas fuit injuste, et cum injuria coacta ex metu: ergo etiam non potest censeri adfuisse voluntaria, et liberalis donatio.

§. V. *De restituzione ex injuria in bonis spiritualibus illata.*

845. Nota. Quatuor sunt genera bonorum. 1. Bona supernatura, eaque animae vel *naturalia*, v. g. usus rationis, ingenium, scientia etc.; vel *supernaturalia*, ut gratia, virtus et alia, quae pertinent ad salutem et sanctificationem. 2. Alia corporalia, v. g. vita, sanitas, integritas membrorum etc. 3. Fama, honor etc. 4. Bona fortunae. De bonis spiritualibus hic resolvemus.

Claudia vesano amore saucia Clementem, qui alteri nupserat contra expectationem, medicato potu rationis usu privat, ut ab officio amoveri

tum *necessarias et utiles* (scil. sine quibus res vel periisset, vel deterior saltem redditum fuisse, vel fructus in tanta copia, et bonitate non protulisset) imo etiam *voluntarias*, vel *voluptuarias*, ad aestimationem laboris; tum quia potest se omnino servare indemnum; tum quia ex re accepta non plus restituendum est domino, quam in quantum is passus est damnum: expensae autem et pretium laboris non spectant ad damnum proximi: ergo. Dixi, nisi legitime praescripserit: praescribuntur enim fructus more aliarum rerum mobilium spatio triennii. *Laym.* l. c. *Ratio* secundi est, quia fructus mere industriales non sunt fructus rei, sed propriae industriae lucra: ergo sicut quilibet est dominus propriae industriae, ita et lucri, quod inde enascitur.

815. Ex his *resolves* casum propositum. Cajetanus tenetur restituere Carpophoro praedium una cum fructibus adhuc extantibus, subtractis expensis, et pretio laboris, Clarentio vero frumentum ejusdem generis et qualitatis, non vero lucrum alibi inde reportatum ex propria industria. *Laym.* l. c. n. 3.

816. Q. III. Ad quid teneatur possessor *dubiae fidei*. R. Tenetur inquirere serio, an res sit aliena, vel propria. Si morali diligentia adhibita maneat dubium, potest licite rem retinere vel distrahere practice se resolvendo, quod melior sit conditio possidentis: si velit eam vendere, moneat emptorem de periculo rei, ne is fraudem et damnum patiatur. Qui obortu dubio negligit inquirere in veritatem, et postea comperit dominum rei a se possessae esse Cajum, tenetur Cajo restituere non solum rem illam, sed etiam fructus consumptos vel alienatos ab eo tempore, quo neglexit inquisitionem; quia voluntarie hanc omittens, ad quam ex justitia tenetur, rem non amplius bona, sed mala fide, et contra conscientiam possidere coepit: ergo peccat contra justitiam, et tenetur reparare damna, quae Cajus patitur ex ejus negligentia. *Lessius* l. 2. de *Just.* c. 14.

817. Q. IV. Ad quam restitutionem obligetur possessor *mala fidei*. R. Talis tenetur restituere ipsam rem alienam, si extet; alias non satisfit juri, quod dominus habet ad rem injuste sibi ablata. Censem tamen Diana, quod tum sufficiat restituere valorem rei, si restitutio rei formaliter extantis sine manifestatione criminis, aut alio gravi damno fieri non possit.

818. 2. Si res aliena apud iniquum possessorem pereat casu fortuito, v. g. incendio, incurso hostium, quo similiter periisset apud ipsum dominum, ad nihil tenetur, secus, si res apud dominum non fuisset peritura, vel si quidem periisset apud dominum, sed per injuriam, tunc manet obligatio restitutionis. Sic Titius tenetur restituere horologium injuste ablatum, etiamsi sciat, quod fur Cajus idem horologium surripuisset, nisi ipse jam abstulisset; quia sicut Titius Caji furtum praevenit, ita et praevenit obligationem restituendi. *Laym.* l. c. n. 2. Juxta *eundem*, si iniquus possessor rem alteri donaverit, absumpserit, perdidit cum, aut sine culpa, vel si eam vendiderit cum, aut sine lucro, vel damno, tenetur restituere ejus valorem, etiamsi res quocumque casu apud dominum periisset; quia simpliciter fecit, ut res non amplius existat.

819. 3. Iniquus possessor ordinarie debet restituere lucrum cessans, ac damnum emergens, si dominus, e. g. pecunia, vel instrumento probabiliter lucraturus, aut negotiaturus fuisse, nisi per injuriam res sua fuisse ablata. Item tenetur restituere rei meliorationem tum intrinsecam, tum extrinsecam: h. e. si res aliena, dum injuste detinetur, in substantia crescat, ac melioretur intrinsece, v. g. si ex vitulo fiat vacca, aut si pretium rei creverit, v. g. medimus frumento tempore, quo fur illud abstulit, constiterit 6. flor. tempore consumptionis autem 9. flor., debet solvere 9. flor.,

quia domino accrescit pretium rei; ergo debet ei illud restitui. Si vero prius valuerit. 9. flor. et iterum 6. tempore consumptionis, ad sex obligatur, nisi dominus ante vendidisset, quando constabat 9. flor. Ita *Navarr.* hic n. 17. Juxta *Laym.* l. c. n. 6. variante valore rei intra tempus ablationis, et consumptionis satisfacit iniquus possessor, si rem ejusdem generis et bonitatis restituat, vel ejus pretium juxta taxam temporis, quo restituitur. Vide haec fuse apud *La Croix* l. 3. p. 2. n. 230.

820. 4. Tenetur compensare rei deteriorationem, v. g. si bos pinguis tempore injustae detentionis factus si macilentus.

821. 5. Debet restituere omnes fructus perceptos tum naturales, tum mixtos, quantum hi respondent naturae, etiamsi consumpti sint, nec ipse inde factus sit dicitur; quia res fructificat domino. Tenetur etiam restituere fructus percipiendos, h. e. quos ipse quidem non percepit ex propria negligentia, potuisset autem percipere, et dominus perceperet, nisi res sua ablatum fuisse. *Ratio* est, quia dominus sic ex injurya iniqui possessoris patitur damnum, cessante lucro quoad fructus, quos percepturus erat: ergo iniquus possessor debet illud reparare, etsi intulerit sine proprio commodo. Ita *Sanch.* l. 2. in *Decal.* c. 23. n. 119. Secus si constet, quod neque dominus eos receperet ex re sua secum habita. *Sanch.* ibid. n. 118. *Ratio* est, quia dominus quoad fructus, quos neque iniquus possessor, neque ipse erat percepturus, nullum patitur damnum; ergo nec oritur obligatio restitutionis. Iniquus possessor restituendo fructus praedictos licite deducit expensas, quae etiam a domino fieri debuissent; his enim subductis is non patitur damnum.

Denique iniquus possessor non tenetur restituere fructus mere industriales, quia non sunt fructus rei, sed propriae industriae.

CASUS VII.

Conon creditur acceptae solutionis oblitus, Claudium debitorem suum ad judicem vocat, qui cum non posset probare factam solutionem, a judice condemnatur ad denuo solvendum. Post paucos dies Conon in tabulis accepti certo rescit a Claudio factam fuisse solutionem.

822. Q. An Conon resciens factam esse solutionem, teneatur in conscientia pecuniam secundo datam restituere. R. Probabilius tenetur in conscientia. Ita *Sylvest.* V. *Sententia* n. 11., *Sotus*, *Adrianus* quodlib. 6. a. 1., *Azor* p. 3. c. 16. q. 3., *Molina* tr. 2. de *contract.* d. 568. et 861. *Prob.* 1. *Sententia* judicis fundata in *praeumptione falsa*, nihil prodest conscientiae scientis illam esse falsam: nam *sententia* judicis fundatur in *praeumptione justitiae*, et meritorum cause ejus, pro quo est pronuntiatum: atqui *sententia* in nostro casu non fundatur in *praeumptione justitiae*, sed falsa, quod *Claudius* non solverit: ergo. 2. Quod iura faveant expresse huic resolutioni arguitur ex l. si *mater* 11. princ. ff. de except. rei judic. ubi mater post *sententiae* in rem judicatam transitum ad denuo agendum admittitur. Item ex c. *significantibus* 2. de *purgat.* vulg. *Innocentius III.* ei, qui furti in judicio condemnatus fuit, innocentia illius post transitum *sententiae* in rem judicatam comperta, praecepit omnia restituiri, quae *praetextu* illius criminis ab eo fuerant ablata. 3. Quando obligatio aliqua jure naturae certa est, et deobligatio jure positivo facta est dubia, standum est juri naturae; sed obligatio Cononis restituendi secundum solutionem acceptam jure naturae certa est; natura enim aequum est, neminem cum alterius detimento fieri locupletiorem (ex l. 14. ff. de *conduct.* indeb.); deobligatio vero jure positivo facta, est dubia, ut patet ex diversitate AA. ergo.

Neque dicas cum oppositae sententiae patronis, scil. *Hostiensi*, *Gonzal.*, *Rosella*, *Wiestner* et aliis: Praescriptio transfert dominium: ergo etiam sententia judicis. Nam R. quod praescriptio absolute transferat dominium, sententia autem judicis tantum respective ad merita causae, quae si rescantur fuisse falsa, etiam revocatur sententia: praescriptio autem legitima, bona fide facta, continuata et legitime completa ex clarissimis verbis LL. *dominium*, et *plenissimam securitatem* tribuit: ergo.

Nec secundo incertitudo dominii pro sententia judicis quidquam probat, sicut in praescriptione; nam creditor certus est, errore detecto, factam sibi esse primam solutionem; ergo dominium non manet incertum, nisi certis annis esset creditor in bona fide; tunc enim completo tempore per praescriptionem fieret dominus etiam secundae solutionis.

§. IV. *Resolutiones de restitutione ex cooperatione ad damnum alterius.*

823. I. *Mandans*. *Castor praetor furtivus pastori saepe expresse tum verbis, tum scripto mandat, ut singulis mensibus unam alteramve ovem e grege occidat, sibique medium saltem partem transmittat, et incuset lupos, ac luem grassantem*. Alias implicite mandat furtum, dicens famulis suis: *Placeret mihi, si quis Carolo vicino nostro hoc damnum inferret etc. quisquis hoc fecerit, a me insigne donum obtinebit: quibus permovetur Clodulphus, et damnum infert vicino.* Resol. Furtivus hic praetor tenetur tum restituere pretium pro ablatis ovibus, tum compensare damnum illatum (in solidum juxta n. 829. et 830.); quia causa efficax damni tenetur ad ejus compensationem: atqui Castor mandando fuit causa efficax furti, et damni: ergo. Vide propos. 39. ab *Innoc. XI.* damn.

824. *Adverte primo*: Mandans, si ante executionem mandatum serio revocet, idque innotescat mandatario, non tenetur ad restitutionem, si mandatarius nulla habita ratione revocationis mandatum exequatur; quia mandatum sic non influit in damnum proximi, utpote quod per revocationem censetur desinere; ergo etsi damnum sequatur, non tamen sequitur vi mandati, sed ex mandatarii malitia. Secus, si revocatio non innotescat; tunc enim damnum adhuc sequitur vi mandati. *Bonac. de rest. d. 1. q. 3. p. 6.*, *Less. et comm.*

Secundo: Si filius nomine patris, vel servus nomine heri *nescientis* damnum intulit, quod postea pater vel herus ratum habet, peccat quidem uterque approbando malum, sed non tenetur ad restitutionem: quia talis ratificatio non est causa damni, sed illud jam supponit esse illatum. *Filiu. tr. 32. c. 3. n. 55.*, *Laym. Less. et alii*. Nec obstat reg. Jur. 10. n. 6. *ratificationem retrotrahi, et mandato non est dubium aequiparari*; loquitur enim haec regula de contractibus, qui nomine alterius nescientis celebrati solent confirmari per subsequentem ratificationem; item de poenis, quae in foro externo infliguntur illi, qui delictum suo nomine patratum ratum habet, ut ait *Babenst. t. 7. d. 4. a. 4. n. 15.*

825. II. *Consulens*. *Cajetanus imprimis consilio simplici, h. e. rogando, monendo, promittendo, deinde etiam consilio vestito, h. e. animando per varia motiva, docendo modum artificiose auferendi, persuadet Claudium mercatoris famulum, ut auferat e taberna herbam thee, saccharum, item pro culina sua piper, flores nucis myristicae, et alia aromata. Claudius humilitate consiliarii motus omnigena aromata auferat.*

Resolutio. Cajetanus tenetur restituere ablata, et quidem in solidum juxta n. 829. et 830. quia consulendo et persuadendo fuit vera et efficax causa damni. *Excipe 1.* nisi ante illatum damnum consilium suum revocaverit, et rationes, per quas movit Claudium ad inferendum damnum, con-

trariis rationibus efficaciter eliserit. *Excipe 2.* Si quis consilium bona fide dederit ad negotium aliquod felicius et utilius curandum, nihilominus grave damnum ex consilio patiatur utens consilio; consiliarius non tenetur ad restitutionem; secus si datum sit consilium mala fide, dolo, vel fraude. Patet ex reg. 62. Juris in 6. *Nullus ex consilio, dummodo fraudolentum non sit, obligatur*. Vide dicta n. 683. sub fin.

826. III. *Consentiens*, scil. qui suo suffragio, voto, vel sententia alium movet, aut determinat ad illationem damni, v. g. si consiliarius subscribat tributo injusto, neicum tamen plene decreto, vel electioni iniquae neicum sufficienter conclusae, tenetur ad compensanda damna, quia hic consensus est causa efficax damni. Qui postremus fert suffragium vel subscribit sententiae iniquae, postquam sufficiens suffragiorum numerus jam adest, probabiliter non tenetur ad reparandum damnum, etsi peccet graviter consentiendo in rem injustam; quia ultimum hoc suffragium non est causa efficax damni, sed ratificatio tantum damni per sufficientia suffragia jam illati; ergo non causat, sed supponit illud. Ita *Lessius de Just. l. 2. c. 13. dub. 3. n. 23.*, *Laym. l. 3. t. 2. c. 5. n. 6.* ubi addit, si hic postremus sperare possit prudenter, alios ex contradictione vel negatione suffragii ultimi revocaturos iniquam sententiam, tum eum teneri ad damnum securum, nisi contradicat: quia ex officio obligatur ad id praestandum. Secus, si contradicendo nihil esset profecturus.

827. IV. *Palpo*; qui laudando, adulando, imo etiam exprobrando inducit alium ad inferendum damnum, tenetur ad reparationem, si fuerit causa efficax, ita ut alter sine hac palpatione non intulisset damnum. *Laym. loc. cit.* Laudans vero post illatum damnum, peccat quidem; restituere tamen non tenetur, quia damnum jam praecessit.

828. V. *Qui dat recursum*, tenetur ad restitutionem, si damnificatori facultatem, patrocinium, refugium, aut securitatem positive praestat, illum recipiendo, defendendo, protegendo, res furis custodiendo, abscondendo, ita ut per haec animetur vel ad inferendum damnum, vel ad illatum non reparandum, vel ad furta continuanda. De his furum patronis c. 1. *Causa XIV.* q. 6. Sic habetur ex *S. August.* *Illud vero fidentissime dixerim, eum qui pro homine ad hoc intervenit, ne male lata restituat, et qui ad se confugientem (quantum honeste potest) ad restituendum non compellit, socium esse fraudis et criminis*. Huc pertinent illi caupones, qui filios contra voluntatem parentum recipiunt, ut pecuniam, quam sciunt furto ablatam esse, potu, lusu etc. consumant. Item advocati, qui causis manifeste inquis patrocinantur. *Excusatur primo* a restitutione, qui furem post furtum commissum fugientem recipit et abscondit, ne incidat in manus lictorum, NB. dummodo non praebat ei spem refugii in posterum; sic enim recipiens non potest dici moraliter influere in damnum, quia furem non recipit ut furem, sed quatenus homo miser, vel amicus, vel consanguineus est. Vide *Josephum Vogler de restit. in Gen. q. 19. n. 308.*, *Less.*, *Lug.*, *Tamb.* *Excusatur secundo* a restitutione advlacatus, qui in judicio defendit furem in iis, in quibus ipse fur se potest jure defendere, scil. quando factum est occultum, non sufficienter probatum in judicio, quando injuste vexatur non servato ordine juris etc. *Tamb. l. 8. in Decal. t. 4. c. 2. §. 4.* *Excusatur tertio*, qui ex metu recipit furem, ut contingit iis, qui solitaria in villa habitant, et obruuntur a furibus minitantibus mortem, incendium etc. nisi recipientur.

829. VI. *Participans*. Hic non intelligitur is qui simul proxime cum altero damnum infert, v. g. cum fure furatur, vel praedae partem accipit: talis enim proprie dicendus est concusa principalis; is vero hic intelligitur

nomine participantis, qui iniquae actionis fit consors praebendo auxilium in ordine ad executionem, sive ad actualem illationem damni, v. g. qui furem comitatur praesidii causa, explorat aditum, applicat, vel tenet scalas, per quas fur ascendit, vel ministrat necessaria ad damnum inferendum. Sic participans tenetur ad restitutionem, quia talis formaliter et efficaciter influit in damnum, quoties uno ex dictis modis cooperatur. De his Psal. 49. *Si videbas furem, currebas cum eo: addit. S. Aug. Si non currebas, concurrebas.*

830. *Excusatur primo* famulus, qui jussu heri numerat pecunias usurarias; hic enim tantum materialiter, non efficaciter ad damnum cooperari videtur, et secluso tali auxilio herus ipse numeraret. *Laym. I. 3. t. 2. c. 5. n. 6.* *Excusatur secundo* qui gravi metu compulsus participat in damnificatione injusta, dummodo id, quod praestat, non sit per se malum, v. g. si rusticus cogatur injustas militum praedas vehere, pecora furto ablata abducere etc. *Filliuc. t. 32. c. 3. n. 68.* Quia ejusmodi actiones per se non sunt malae: ergo accedente gravi metu inculpabiliter fiunt a coacto.

831. VII. *De cooperantibus negative sufficiunt ea*, quae dicta sunt n. 775. et 776. ex quibus *resolves* sequentia. *Primo:* Si famulus advertat alium famulum, vel domesticum furari ex rebus domini, et taceat, non tenetur restituere, nisi custodia rei specialiter ei esset commissa; si vero extraneus furetur, probabiliter tenetur ad restitutionem, si taceat. Ita *La Croix* l. 3. p. 2. n. 46. cum *Ilsung*, *Lugo contra Rebell. et Bonac.* Eoquod ex communi persuasione, et quasi jure gentium famulo commissae sunt res domini sui contra injurias externorum, domesticis vero invigilare tenetur ipse dominus. *Secundo:* Inter cooperantes negative restitutioni maxime obnoxii sunt Princeps, magistratus, bellidux, si ex culpa gravi non impediunt furta, homicidia, spolia injusta etc. consiliarius non impediens iniquam constitutionem, canonicus non impediens notorie injustam electionem, tutor non impediens damna pupillorum. *Tertio:* Custodes pecorum, vinearum, stagnorum, sylvarum etc. probabiliter non tenetur restituere poenas, quas domini accepissent ex delationibus lignantium etc., tenetur tamen compensare damna enata ex omessa delatione eorum, qui caedunt ligna, venantur contra prohibitionem etc. *Ratio* utriusque est, quia eorum officium non est, locupletare dominos ex lucro poenarum, sed tantum conservare res sibi commissas: ergo ex justitia et officio quidem tenetur deferre damnificatores, quia ad hoc sunt conducti, non autem ad restitutionem poenarum ex omissione delationis ortarum. *La Croix* l. c. num. 48. cum *Lugone*. Addit tamen *Babenst.* l. c. num. 51. quod damnum debeat esse magni momenti, et dominus de eo rationabiliter invitus; ideoque non tenetur deferre pauperes, qui ex urgente necessitate ligna moderate in sylva communi colligunt; hoc enim praesumpta domini voluntas, ac consuetudo videtur permittere. Eodem modo loquere de gabellarum praefectis.

Q. I. An singuli cooperantes teneantur in solidum?

832. Ante R. *adverte* 1. Alii cooperantes concurrunt *principaliter* ad damnum, uti mandans et executor, ex quibus mandans in genere moris, executor in genere physico est causa principalis. Alii *secundario* et minus *principaliter* concurrunt, ut consentiens, palpo, mutus etc.

833. *Adverte* 2. Non quaeritur, an singuli cooperantes teneantur in solidum *absolute*, h. e. an singuli obligentur ad compensandum totum damnum: patet enim, quod talis obligatio singulis non incumbat, quia alias laeso saepe deberet decuplo plus restitui, quam amiserit. Quaeritur autem, an vel *absolute*, vel *conditionate* singuli teneantur in solidum, h. e. an quis

in particulari debeat compensare totum damnum in defectu aliorum, sive si alii cooperantes non restituant.

834. *R. primo:* Si plures absque conspiratione et consensu, sed tantum casu concurrant ad damnum inferendum, singuli non tenentur in solidum, sed tantum id quilibet debet restituere, quod ipsem abstulit, vel resarcire damnum, quod intulit per se. *Ratio* est, quia hoc casu non est causa influens in totum damnum, sed solum in partem ejus. *Laym. I. c. c. 6. n. 1.*

835. *R. secundo:* Tunc singuli mutuo suffragio, consilio, consensu, cooperatione idem damnum inferentes, aut ad inferendum se mutuo juvantes, tenentur ad restitutionem in solidum. 1. *Si quilibet ita influat, ut cuiusvis influxus se solo sufficiat ad totum damnum*, v. g. si quilibet vulnus lethale infligit; item si plures consulentes suggerant motivum plene inducens ad damnum inferendum, vel si plures admoveant ignem ad domum incendendam etc.

836. Aut 2. *Si influxus singulorum non sit quidem se solo sufficiens ad totum damnum; est tamen causa necessaria, ita ut sine eo damnum non fieret*, v. g. si 6 vel 7 vota sint necessaria ad iniquum tributum, ad condemnandum innocentem, vel si tres auferant cistam, quam duo auferre non potuerint, vel si quatuor latrones spolient viatorem, quem tres spoliare non valuerint. *Ratio* est, quia obligatio restitutionis sequitur causalitatem damni: atqui in dictis casibus singuli movendo, vel concurrendo ad totum damnum aequivalent moraliter causis totalibus; singuli enim potuerint, et debuissent impedire damnum non dando suum concursum, vel auxilium: ergo singuli tenentur in solidum.

837. Econtra si singuli non moveant alios, nec cuiuslibet influxus se solo esset sufficiens ad totum damnum, neque necessarius, v. g. si milites inique devastent urbem, plures studiosi diripiant vineam (ex supposito quod mutuis consiliis, et conspiratione non intenderint totum damnum) probabiliter singuli non tenentur ad totum damnum, sed tantum ad partem, quam quilibet abstulit, quamvis mutua praesentia se quodammodo animent. *Ratio* est, tum quia singulorum concursus non est sufficiens se solo ad inferendum totum damnum, tum quia totum damnum absque hoc singulari a reliquis illatum fuisset. *Confirm.* Tota ratio obligationis est causalitas, et influxus in damnum: ergo non debet esse major obligatio, quam sit influxus: ergo cum hi partialiter solum influant in damnum, solum partialiter obligantur. Ita *Lugo* t. 1. d. 19. sect. 1. a. n. 89., *Platelius* hic n. 747., *Sporer* tr. 4. c. 3. sect. 1. n. 68. hanc vocat communissimam sententiam contra *Molina*, *Covarr.* et alios.

838. Q. II. Quo ordine teneantur ad restitutionem cooperantes ad idem damnum. *R. primo:* In damnificatione *lucrativa*, ut in furto: *primo* debet is restituere, apud quem res ablata existit vel in se, vel in aequivalenti, ex qua nimis factus est ditior, vel a quo mala fide est consumpta. *Ratio* est, quia titulus rei acceptae praecedet titulum injustae acceptationis, ut ait *Platelius* hic n. 748. *Confirm.* Aequum est, ut is, qui lucrum pree aliis ex re habuit, etiam prius sentiat onus restitutionis. *Secundo* loco tenetur mandans et alii, ut mox dicetur.

R. secundo: In actione pure damnificativa, qualis est combustio domus, si plures *aequaliter* concurrerint, aequaliter debent restituere, quilibet suam partem, et in defectu aliorum totum; *si inaequaliter*, obligatur *primo* mandans, vel qui fraude, vi, minis, aut precibus alium inducit ad damnificandum. *Ratio* est, quia hic moraliter est causa principalis illati damni, qui suo nomine vult illud fieri, mandatarius autem vel executor est

causa tantum instrumentalis, caeteri cooperantes sunt quasi adminicula. Quod si nemo mandarit, vel si mandans non restituerit, praeceteris tenetur executor; eoque hic sit causa principalis respectu reliquorum cooperantium, utpote qui suam cooperationem subordinant arbitrio executoris. Tertio loco, vel his deficientibus tenentur caeteri cooperantes positive, ut consulsens, consentiens etc. Post hos, cooperantes negative, idque probabiliter sine ordine *Laym.* l. 3. t. 2. c. 6. et *Comm.*

CASUS.

Cantius vendit Carpophoro sex plausta vini ea lege, ut solvat intra duos menses. Cantius credens hanc pecuniam sibi certo tempore praefixo tradendam, alium contractum init cum Cajo, cuius solutionem non potest praestare ob moram Carpophori, unde damnum ingens Cantius patitur obcessans lucrum.

839. Q. An Carpophorus teneatur reparare damnum ortum ex mora solutionis. R. Negative: quia Carpophorus *Cantium* nullo modo incitavit ad ineundum contractum cum Cajo: ergo nec potest dici causa cessantis lucri, quod alias Caju ex novo contractu percepisset. Ita *Pontas V.* restitutio casu 2. qui hanc resolutionem confirmat ex l. *venditor* fin. ff. de peric. et commodo rei vend. ubi ita: *Venditori, si emptor in pretio solvendo moram fecerit, usuras dumtaxat praestabit, non omne omnino quod venditor, mora non facta, consequi potuit; veluti si negotiator fuit, et pretio soluto ex mercibus plus quam ex usuris, quaerere potuit.*

840. Pro plurimis aliis casibus resolvendis, ac primo quidem de bonis in bello ablatis observa. *Bona immobilia justo bello capta fiunt Principis, vel Reipublicae bellum gerentis, nisi sint talia, quae ab hostibus iterum eripiuntur; tunc enim priori domino sunt restituenda, ut arguitur ex l. 20. §. 1. ff. de capt. et postlim.* *Bona vero mobilia justo bello capta fiunt capientium.* Secus est de captis in bello injusto, in quo hujusmodi bona *probabiliter* non fiunt capientium, sed dominis sunt restituenda, adeoque per se loquendo, nec juste possunt vendi, nec emi. Ratio est, quia cum bellum sit injustum, quod dominium non transfert, etiam acceptio est injusta. Ita docet *S. Thomas* 2. 2. q. 66. a. 8. ad 1. *Si illi, qui depraedantur hostes, habeant bellum justum, ea quae per violentiam in bello acquirunt, eorum efficiuntur, et hoc non habet rationem rapinae, unde nec ad restitucionem tenentur...* *Si vero illi, qui praedam accipiunt, habeant bellum injustum, rapinam committunt, et ad restitucionem tenentur.* Si quaeras, an bona bello injusto capta ab hostibus, iisque rursus justo bello erepta antiquis dominis sint restituenda, an fiant rursus capientium? Respondet *Molina* sub distinctione: scil. jure naturae talia bona esse quidem restituenda prioribus dominis, non autem jure Caesareo juxta L. si quid bello. 28. ff. de capt. et postlim., si tamen hostis ea ad loca tuta deportaverit, imo juxta *Hurtad.* si ea hostis saltem una nocte possederit. Vide *Tannerum* tom. 3. d. 2. q. 6. Porro juxta *Molinam* dictum privilegium jure Caesareo conceditur solummodo militibus ejusmodi bona hosti eripientibus, non autem aliis, qui ea ab hostibus furto, aut donatione recuperarunt. Nec se extendit ad homines captos, nec ad bona Ecclesiae, et Ecclesiasticorum, quae propterea non fiunt rursus capientium.

841. Q. I. An miles particularis, qui in bello injusto cum reliquo exercitu urbem depraedatus est, tantum obligetur ad damnum, quod ipse per se intulit. R. *Probabiliter affirmative*, quia de unoquoque milite in particulari verissimum est dicere, quod sine ejus concursu adhuc a reliquo exercitu totum damnum fuisset illatum: ergo miles particularis non tenetur

ad totum damnum compensandum, sed solum ad partem ratam. *Confirmatio*: Ablatio unius militis non erat ex se sola sufficiens ad totum damnum inferendum: ergo etiam hic ad talem restitucionem tenetur, quae simul cum aliis sit sufficiens. Ita *Navarr.* c. 17. n. 20., *Pet. Navarrus* l. 3. de restit. c. 4. n. 13. *Sporer* vocat communem, contra *Molina*, *Sotum*, *Covarr.* et alios, quos citat *Laym.*

842. Q. II. An miles particularis, qui cum aliquot commilitonibus domum inique expoliat, teneatur ad restitucionem in solidum. R. *Affirmative*, ex supposito, quod quilibet horum mutuo consilio, comitatu et adjutorio sit causa damni illati. Ratio est, quia obligatio restitutio sequitur causalitatem damni; atqui in tali casu singulae causae partiales aequivalent totalibus: licet enim singulae non ponant totum effectum physice, moraliter tamen censentur ponere totum, quatenus singulae possent totum effectum impedire, si subtraherent suum concursum, auxilium, vel adhortationem; nullus enim illorum militum accederet ad damnum inferendum, nisi fretus alterius ope, nec praevalerent singuli damnum inferre, nisi comitati accederent. *Confirmat Sporer* hoc exemplo: Duo pondus grave surripunt, quod unus solus, nec ferre, nec surripere posset. Singuli sunt causae partiales, et tamen singuli tenentur in solidum, quia quilibet est causa, ut totum fiat; in cujuslibet enim voluntate, ac potestate fuit, ut nihil fieret, si se subtraxisset; ergo a pari.

843. E contrario si miles sine communi consilio et adjutorio aliorum vineam aut hortum ingrediatur, et fructus surripiat, tantum pro rata sua tenetur restituere, licet plures alii ingrediantur et damnum gravius inferant; quia hic miles nullo modo concurrit ad damnum, quod alii inferunt. *Si dicas*: hic miles aliis praebuit occasionem sequendi; respondet *Molina*, quod sola occasio comparatione alicuius effectus propterea non possit dici causa talis effectus.

844. Q. III. An miles peccet graviter, et in conscientia teneatur ad restitucionem, qui in hybernis verbera, et alia incommoda minitando extorquet a patrefamilias pecuniam. R. *Affirm.* quia talis patrifamilias gravem injuriam cum gravi damno infert. *Nec dicas* cum adversariis, primo: metus injuste incussus tantum est levis; ergo non infertur gravis injuria. R. Metus absolute est gravis, quando mala atrocia, aut ipsa mors intentatur: atqui hoc factum est in casu; ergo. Deinde T. antec. N. cons. quia juxta comm. DD., ut ait *Laym.* l. 3. t. 4. c. 6. n. 4., *Quae metu levi directe, et injuste extorta sunt, aeque in foro conscientiae, et secundum legem naturae obnoxia sunt restitutioni, ac extorta metu gravi.* Neque dicas secundo: patrefamilias in casu potest censeri donasse pecuniam. Respondet *Molina*, *Vasq.*, *Dicastillo* l. 2. t. 4. dub. 3. ad liberalem donationem requiri plenam, et liberam voluntatem, ut transferatur dominium: atqui in casu voluntas fuit injuste, et cum injuria coacta ex metu: ergo etiam non potest censeri adfuisse voluntaria, et liberalis donatio.

§. V. *De restituzione ex injuria in bonis spiritualibus illata.*

845. Nota. Quatuor sunt genera bonorum. 1. Bona supernatura, eaque animae vel *naturalia*, v. g. usus rationis, ingenium, scientia etc.; vel *supernaturalia*, ut gratia, virtus et alia, quae pertinent ad salutem et sanctificationem. 2. Alia corporalia, v. g. vita, sanitas, integritas membrorum etc. 3. Fama, honor etc. 4. Bona fortunae. De bonis spiritualibus hic resolvemus.

Claudia vesano amore saucia Clementem, qui alteri nupserat contra expectationem, medicato potu rationis usu privat, ut ab officio amoveri